

Danny Greefhorst (greefhorst@nl.ibm.com)

Performance is één van de belangrijkste kwaliteitseisen die we aan een systeem stellen. Als er al expliciet over performance tijdens het ontwerp van een systeem wordt nagedacht blijkt het vertalen van performance-eisen naar architectuur en ontwerp moeilijk. Dit artikel geeft daarom een aantal richtlijnen voor het bereiken van een goede performance.

Softwareproductkwaliteit

Als er iets is waar we het met zijn allen over eens zijn is dat we goede software willen maken. Goede software voldoet aan impliciete en expliciete eisen van de alle betrokken partijen [1]. Naast functionele eisen spelen ook kwaliteitseisen een belangrijke rol. Het is dan ook zaak in een zo vroeg mogelijk stadium de kwaliteitseisen in kaart te brengen, te kwantificeren en te borgen in de architectuur [2]. Alhoewel de focus in dit artikel op software ligt is het goed om te beseffen dat het redeneren over softwarekwaliteit alleen kan als ook de andere aspecten van een systeem worden beschouwd. Een holistische aanpak voor systeemontwerp redeneert vanuit de business eisen en heeft naast software ook aandacht voor hardware en middleware.

Een uitdaging bij het in kaart brengen van kwaliteitseisen is het bepalen van de belangrijkste eisen, aangezien het niet haalbaar is om alle mogelijke kwaliteitseisen te inventariseren en te kwantificeren. Een goed middel voor het vinden van de belangrijkste kwaliteitseisen is het organiseren van een workshop met alle partijen die bij het systeem betrokken zijn.

Performance heeft betrekking op het gebruik van tijd en hulpbronnen door de software en blijkt vrijwel altijd een belangrijke kwaliteitseis. Het is dan ook zaak goed inzicht te hebben in het specificeren van performance-eisen en het borgen van deze eisen in de architectuur en de realisatie van de software. Daarnaast moet er zo vroeg mogelijk een goede indicatie worden verkregen van de performance van een systeem, aangezien het aanbrengen van wijzigingen dan nog relatief eenvoudig is.

Voor het specificeren van performance-eisen is het noodzakelijk na te denken over indicatoren die de performance verder kwantificeren en meetinstrumenten die ingezet kunnen worden om de performance te bepalen [1]. Indicatoren kunnen bijvoorbeeld betrekking hebben op responsetijd, doorlooptijd, doorvoersnelheid, deadlines, gebruikersaantal en resourcegebruik. Het kwantificeren van indicatoren komt neer op het toekennen van getallen uitgedrukt in indicator-specifieke eenheden, ook wel budgetten genoemd. Voor het kunnen toekennen van budgetten is het van belang van te voren aan te geven wat de door de business verwachte volumes zijn. Vaak zijn dergelijke volumes en budgetten niet bekend en kan het helpen om gewoon een aantal voorbeeldscenario's uit te werken. De totale budgetten kunnen dan worden verdeeld over de verschillende lagen van het systeem en uiteindelijk worden toegekend aan individuele componenten.

De budget- en volumegegevens kunnen in een vroeg stadium van een ontwikkeltraject al in een statische analyse worden gebruikt om potentiële performance problemen in kaart brengen. Naar mate een project meer vordert wordt met queueing modellen en eventueel simulaties een nog beter gevoel voor de performance gekregen. Als een eerste versie van de software eenmaal draait kan er worden gemeten en kunnen eerdere schattingen worden vervangen door metingen, uiteraard rekening houdend met de mate waarin de ontwikkelomgeving representatief is voor de productieomgeving.

Een belangrijk onderdeel voor performance-gedreven ontwerp is het hebben van goede richtlijnen voor het borgen en verbeteren van de performance van de software. Zulke richtlijnen moeten al toepasbaar zijn op architectuurniveau aangezien daar de belangrijke beslissingen over de software worden vastgelegd. Geïnspireerd door de patronen-cultuur [3, 4, 5, 6] beschrijft dit artikel daarom veelvuldig toegepaste oplossingen voor performance problemen en bewezen performance bottlenecks: performance patronen en anti-patronen.

Performance patronen

Patronen voor het verbeteren van de performance van software zijn onder te verdelen in elf categorieën (zie tabel 1). Per categorie zullen een aantal voorbeeldpatronen en anti-patronen worden behandeld. Voorbeelden uit de praktijk worden gebruikt om het gebruik van een patroon te illustreren. Merk op dat per situatie moet worden bepaald in hoeverre een patroon toepasbaar is aangezien het klakkeloos toepassen van patronen niet automatisch tot een goede oplossing leidt.

Categorie	Voorbeeld patronen en <i>anti-patronen</i>
Hergebruik objecten	pooling snel vrijgeven van herbruikbare objecten
Reduceer communicatie	batching value object binair gegevensformaat gegevenscompressie collocatie
Bereid je voor	preprocessing preallocatie primaire sleutel allocator
Doe niet meer dan nodig	<i>alle attributen operatie</i> gerelateerde object sleutel lazy evaluation partial processing <i>lokale remote objecten</i>
Doe tegelijk iets anders	multithreading kleine en korte locks asynchrone communicatie
Wees niet onnodig flexibel	<i>meta-objectmodel</i> <i>flexibele datatypes</i> <i>dynamische aanroepmechanismen</i>
Wees optimistisch	optimistic locking tijdelijk uitschakelen integriteitscontroles
Doe het zo optimaal mogelijk	optimaliseer geheugentoeegang delegeer naar hardware gebruik snelle algoritmen
Doe niet meer dan je aan kunt	beperk inkomende verzoeken staging
Scheid tijd-kritische delen	scheid real-time processen datawarehousing
Hou het zelf in de hand	directe databasetoegang gebruik lager niveau programmeeromgevingen

Tabel 1 Performance patronen

Hergebruik objecten

Als er één belangrijke richtlijn is voor het verbeteren van de performance van software dan is het wel het hergebruiken van objecten. Het vinden, creëren en initialiseren van veel objecten kost vaak erg veel tijd en hergebruik van deze objecten ligt dan ook voor de hand. Denk hierbij niet alleen aan programma-objecten in de enge zin maar ook aan bijvoorbeeld gegevens, netwerkverbindingen, databaseverbindingen, threads en zelfs transacties. Deze laatste wordt bijvoorbeeld gerealiseerd door kleinere transacties te combineren in een overkoepelende transactie zodat er maar één transactie gecreëerd hoeft te worden. Herbruikbare objecten worden typisch na gebruik in een verzameling gezet waarna ze voor de volgende gebruiker klaar staan. Het bijhouden van zo'n verzameling van herbruikbare

objecten wordt ook wel "pooling" genoemd. Het hergebruiken van objecten kan alleen effectief en efficiënt zijn als objecten zo spoedig mogelijk na gebruik weer worden terug gegeven.

Reduceer communicatie

De basis voor veel performanceproblemen ligt in de overhead veroorzaakt door netwerk- en diskcommunicatie. Het is dan ook belangrijk deze gebieden als eerste te bekijken. De meeste richtlijnen zijn zowel voor netwerk- als voor diskcommunicatie relevant. Voor het reduceren van communicatie zijn zowel het aantal maal dat gegevens worden gecommuniceerd als de hoeveelheid verzonden gegevens van belang. Voor netwerkcommunicatie is de vertraging van het netwerk bepalende factor voor de eerste, terwijl de tweede gerelateerd is aan de doorvoersnelheid van het netwerk. Een analoge redenering geldt voor diskcommunicatie waar de toegangstijd en doorvoersnelheid van de harddisk van belang zijn. Een belangrijk patroon voor het reduceren van het aantal gegevensuitwisselingen is "batching". Het patroon stelt voor gegevensuitwisselingen te groeperen in "batches"; groepen van gegevens die toch altijd samen worden gebruikt. Een specifieke variant van dit patroon is het "value object" patroon [7] waarbij benodigde gegevens worden ingepakt in een speciaal (Java) object. Voor het beperken van de hoeveelheid gegevens die moeten worden overgestuurd is het zinnig te kijken naar een zo compact mogelijk gegevensformaat. Het gebruik van een binair formaat is soms wel twee keer zo snel als het verzenden van dezelfde gegevens in een tekstueel formaat zoals XML. Voor extreme hoeveelheden gegevens is het zelfs te overwegen deze voor verzending eerst te comprimeren. De tijd die nodig is voor compressie maakt vaak de behaalde snelheidswinst meer dan goed.

Bij een reisbureauketen is besloten om de bestaande DOS-gebaseerde applicatie te vervangen door een Windows applicatie. De nieuwe applicatie wordt gebouwd in een 4GL omgeving waarbij snel schermen kunnen worden gedefinieerd en met "data-aware controls" direct kunnen worden gerelateerd aan databasevelden. Wat in eerste instantie een goede manier lijkt om snel een applicatie te ontwikkelen blijkt later desastreuze gevolgen te hebben voor de performance van de applicatie. Zo wordt er voor de communicatie van de applicatie vanuit de vestigingen gebruik gemaakt van een WAN waarnaar een ISDN verbinding ligt van 64Kb. De "slimme" controls lijken niet gemaakt voor netwerken met een dergelijk grote latency. In het bijzonder blijken er voor één scherm enkele tientallen gegevensuitwisselingen nodig te zijn. Het gevolg is dat gebruikers soms wel enkele tientallen seconden op een antwoord moeten wachten. Achteraf had deze applicatie beter als web-applicatie kunnen worden ontwikkeld, waarbij een scherm in één keer als HTML pagina wordt verzonden.

Een ander belangrijk patroon voor het reduceren van communicatie is het dicht bij elkaar plaatsen van objecten, oftewel "collocatie". Een belangrijke vorm van collocatie is het zo dicht mogelijk bij een applicatie plaatsen van gegevens. Het repliceren van gegevens naar de bijbehorende node is een eerste stap die een databasemanagementsysteem voor zijn rekening kan nemen. Het "cachen" van veel gebruikte gegevens in primair geheugen is daarop een goede aanvulling die zowel door database als door de software zelf kan worden ondersteund. Naast het colloceren van gegevens is het ook mogelijk om aan collocatie van intelligente objecten denken. Een interessante architectuur waarin dit terug te vinden is, is die van de "mobile agents". Een mobile agent verplaatst zichzelf naar de plaats waar hij werk uit te voeren heeft en zal na afronding terug keren naar zijn opdrachtgever. Iets minder ambitieus is het gebruik van stored procedures; programma's die heel dicht op de database worden uitgevoerd.

Bereid je voor

Een groot deel van de performanceproblemen kunnen worden opgelost door een aantal voorbereidende maatregelen te treffen voordat het echte werk begint. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het alvast alloceren en initialiseren van objecten en het alvast voorbereiden van uit te voeren code. Een groot deel van dit werk wordt uit handen genomen door tools zoals (pre/JIT) compilers die code kan "inlinen", "unrollen" en voorcompileren. Het eerder genoemde "pooling" patroon kan ook goed worden aangevuld met dit "preallocatie" patroon door vroegtijdig al een aantal herbruikbare objecten aan te maken. Deze combinatie wordt veel toegepast door databasemiddleware, applicatieservers en web servers. Zo kan een gemiddelde webserver een aantal HTTP-processen alvast opstarten zij klaar staan om verzoeken van meerdere gebruikers af te handelen. Als een verzoek is afgehandeld dan wordt dit proces weer teruggeplaatst in de

pool zodat het voor een volgend verzoek kan worden hergebruikt. Een voorbeeld van het applicatief gebruik van het preallocatie patroon is het gebruik van een speciaal object dat alvast een groot aantal nieuwe primaire sleutels in de database claimt waardoor voor nieuwe objecten deze niet aan de database hoeft te worden gevraagd.

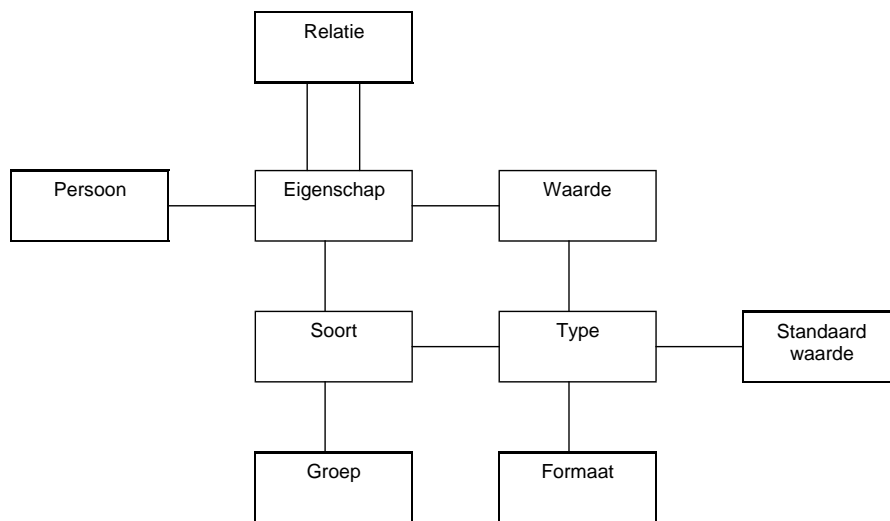
Doe niet meer dan nodig

Veel werk in applicaties gebeurt terwijl er eigenlijk helemaal geen noodzaak toe is. Zo is het nogal verleidelijk om voor een object waar attributen van nodig zijn uit de database voor het gemak maar alle attributen op te halen, omdat daar al een operatie voor is gedefinieerd. Door een nieuwe operatie te definiëren die alleen de benodigde attributen oplevert kunnen de performance problemen die ontstaan door dit "alle attributen operatie" anti-patroon worden voorkomen. Een goede manier om met gerelateerde persistente objecten om te gaan is om vanuit een object niet alle gerelateerde objecten in te lezen, maar alleen hun primaire sleutel. Als blijkt dat deze gerelateerde objecten ook nodig zijn kunnen ze snel op basis van deze sleutel in de database worden opgezocht. Beide voorgaande patronen zijn speciale gevallen van het "partial processing" [6] patroon. In dit patroon berekent en levert de aanroep van een remote operatie alleen dat resultaat op wat op dat moment nodig is. Als meer gegevens nodig zijn dan worden die in een vervolgaanroep opgeleverd. Vergelijkbaar kunnen onnodige berekeningen worden voorkomen door het toepassen van het "lazy evaluation" patroon waarbij gegevens pas worden berekend op het moment dat het nodig is. Dat het gebruik van gedistribueerde objecten ook niet zonder meer een goed idee is wordt duidelijk als je je beseft dat dergelijke objecten vaak nogal van resources nodig hebben. Bovendien is er meestal één object te definiëren dat alle remote verzoeken lokaal zou kunnen afhandelen en dus als façade [3] kan dienen. Waak dus voor het "lokale remote objecten" anti-patroon.

Een Java gebaseerde multi-tier applicatie bij een bank heeft nogal wat performance problemen. Al snel blijkt dat het overmatig gebruik van remote objecten in de vorm van Enterprise Javabeans een groot deel van de performanceproblemen veroorzaakt. Nadere inspectie van de applicatie in een profiler brengt ook hele andere problemen aan het licht. Door het gebruik van een uitgebreid raamwerk dat is het voor een ontwikkelaar niet altijd even duidelijk wat de implicatie van het aanroepen van een operatie is. Het gevolg is dat als er een object nodig is er al snel gekozen wordt voor het aanroepen van een bestaande operatie, die vaak hele ketens van andere aanroepen veroorzaakt. Uiteindelijk blijkt een belangrijk deel van de performance problemen aan dergelijke onnodig zware operaties te wijten te zijn.

Doe tegelijk iets anders

Een groot deel van de activiteit in software kan parallel plaats vinden. Het is daarom zonde om te wachten op een bepaalde activiteit en verstandig om meerdere computers, processen of threads naast elkaar het werk uit te laten voeren. Er moet dan wel voor worden gezorgd dat deze processen een gelijke hoeveelheid werk hebben en dat zij elkaar zo min mogelijk in de weg zitten. Voor dat laatste is het bijvoorbeeld gebruikelijk om "locks" zo klein mogelijk (bijvoorbeeld per record en niet per tabel) en zo kort mogelijk vast te houden. Een ander belangrijk patroon is dat van asynchrone communicatie, waarbij een component niet wacht op het antwoord van een verzoek. Dit patroon is de grootste reden voor de populariteit van "message oriented middleware", tegenover synchrone middleware zoals object request brokers.

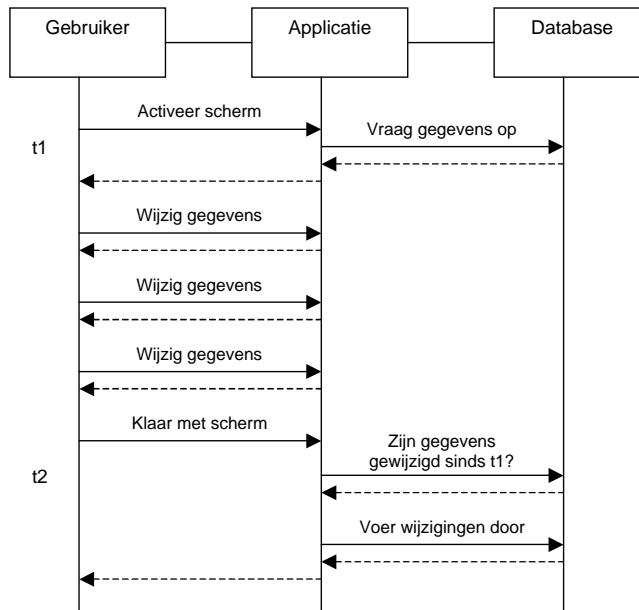
Figuur 1 Voorbeeld van het meta-objectmodel anti-patroon

Wees niet onnodig flexibel

Natuurlijk is het belangrijk om te kijken in hoeverre de software in de toekomst nog kan wijzigen of zal moeten opschalen, maar het inbouwen van extreem veel flexibiliteit heeft ook zo zijn prijs. Het motto is dus; bouw alleen die variabiliteit in de software in waarvan vrijwel zeker is dat deze binnen afzienbare termijn kan wijzigen. Er zijn in de praktijk veel voorbeelden van anti-patronen die te veel flexibiliteit nastreven en daardoor de performance sterk negatief beïnvloeden. Een veel voorkomend anti-patroon is die van een objectmodel dat eigenlijk meer een metamodel is (zie bijvoorbeeld figuur 1). In het extreme geval bevat zo'n model klassen als "object", "relatie" en "attribuut", waardoor eigenlijk vrijwel de gehele wereld gemodelleerd kan worden. De performance-impact ligt erin dat voor het creëren van een domeinobject op basis van zo'n model vaak veel relaties moeten worden gelegd, die richting database vaak worden vertaald naar dure join operaties. Flexibiliteitsmechanismen geboden door ontwikkelomgevingen en middleware hebben ook vaak een negatieve invloed op performance. Zo zijn flexibele datatypes zoals COM variants en CORBA any's prima voor generieke operaties, maar blijkt het versturen en in- en uitpakken van zulke datatypes vaak veel performance overhead op te leveren. Een ander anti-patroon in dergelijke omgevingen is het gebruik van dynamische aanroepmechanismen zoals COM Automation of Java reflectie, aangezien deze vaak om veel extra indirecties vragen.

Wees optimistisch

Een hoop tijdswinst blijkt te behalen door er gewoon vanuit te gaan dat een functie goed gaat en pas achteraf te controleren of dit ook echt het geval is. Het belangrijkste voorbeeld van deze categorie is het "optimistic locking" patroon (zie bijvoorbeeld [8]) waarbij gegevens in een database tijdens een gebruikerstransactie niet worden gelocked in de database (zie figuur 2). Pas bij het doorvoeren van de transactie in de database wordt er kort gelocked. Hierdoor wordt het mogelijk om meerdere gebruikerstransacties tegelijkertijd van dezelfde gegevens gebruik te laten maken en hoeven gebruikers dus niet op elkaar te wachten. Uiteraard moeten conflicten wel aan de hand van tellers, tijdstempels, toestanden of condities worden bepaald. Een ander database-gerelateerd patroon in deze categorie is het tijdelijk uitzetten van de database referentiële integriteit tijdens het uitvoeren van een batch transactie. Referentiële integriteitscontroles blijken erg veel overhead op te leveren en het belangrijkste is dat de database aan het eind van de transactie weer in een consistente toestand is.

Figuur 2 Optimistic locking patroon

Doe het zo optimaal mogelijk

Als bepaalde functionaliteit moet worden uitgevoerd dan is het natuurlijk verstandig om te kijken hoe het zo efficiënt mogelijk zou kunnen. Zo moeten gegevens zo snel mogelijk opgeslagen en ingelezen kunnen worden en moet bijvoorbeeld worden vermeden dat er eerst objecten moeten worden gecreëerd. Een voorbeeld van dit patroon is het gebruik van primitieve types in plaats van objecten (zoals een Java int in plaats van een Integer). Een andere oplossingsrichting voor optimalisatie is het laten uitvoeren van rekenintensieve taken zoals compressie, encryptie en rendering door specifiek daarvoor bedoelde hardware. Een open deur lijkt misschien het toepassen van snelle algoritmen, maar het is verbazingwekkend in hoeveel belangrijke code nog inefficiënte algoritmen worden toegepast. Denk bijvoorbeeld aan algoritmen voor het zoeken en sorteren van gegevens in een verzameling [9].

Bij een uitzendbureau wordt een geheel nieuwe multi-tier Java applicatie ontwikkeld. Natuurlijk hoort bij zo'n applicatie ook een geheel eigen look-and-feel. Er wordt dan ook veel werk gestoken in het opzetten van een raamwerk hiervoor. Een onderdeel van deze look-and-feel is een component dat bepaalt op welk volgend component focus wordt gelegd. Als de performance van dit component sub-optimaal blijkt zorgt het vervangen van de gehanteerde bubble-sort door een quick-sort voor het sorteren van gebruikersinterface elementen, toch snel enkele seconden tijdswinst op te leveren. Door het resultaat van deze sorteerslag ook nog eens voor een volgende aanroep te bewaren lijkt een gebruiker haast niet meer te hoeven wachten op het verplaatsen van de focus op een ander gebruikersinterface-element.

Doe niet meer dan je aan kunt

Performanceproblemen kunnen worden veroorzaakt doordat er teveel gevraagd wordt van de software waardoor verzoeken op elkaar gaan wachten. Doel is dus om dergelijke wachtrijen te voorkomen door beperkingen te leggen aan de inkomende verzoeken. Die beperkingen kunnen betrekking hebben op het aantal gelijktijdige gebruikers, het aantal en de omvang van verzoeken of de hoeveelheid resources die bepaalde afnemers nodig hebben. Hiervoor zouden historische gegevens kunnen worden gebruikt. Een interessant patroon ter voorkoming van deze categorie van problemen is het "staging" patroon, waarbij een tussenliggend component wordt geïntroduceerd die een verzamelbak van inkomende verzoeken

bijhoudt en deze in een voor een component behapbare frequentie naar het doelcomponent stuurt. Message oriented middleware zoals WebSphere MQ biedt een natuurlijk mechanisme voor het realiseren van zo'n staging area. De kracht van zulke middleware ligt erin dat het een ontkoppeling biedt tussen zendende en ontvangende partijen.

Scheid tijd-kritische delen

Er is vaak een onderscheid tussen tijdkritische en niet-tijdkritische delen in de software. Het is dan ook van belang dat tijdkritische delen niet gestoord worden door niet-tijdkritische delen en het fysiek scheiden van dergelijke delen in afzonderlijke componenten is dan ook aan te bevelen. Een sprekend voorbeeld is het scheiden van hard real-time processen van overige processen in technische software. De real-time componenten worden hierbij in een laag niveau programmeertaal gerealiseerd, terwijl andere delen prima in Java kunnen worden ontwikkeld. Een ander patroon in deze categorie is "datawarehousing" waarbij operationele databases worden ontlast van managementrapportages door het inrichten van een separaat datawarehouse.

Hou het zelf in de hand

Als het er echt op aan komt en een omgeving je teveel afschermt van de details waardoor performance negatief wordt beïnvloed is het zaak het heft in eigen hand te houden. Zo zagen we al eerder wat er kan gebeuren als je databasetoegang door "data-aware controls" laat regelen. In zo'n geval is het zaak zelf de toegang tot de database te verzorgen. Ook het dichter op fysieke hardware gaan zitten door het gebruik van lager niveau programmeertalen kan een belangrijk patroon zijn. Zo kan een derde generatie programmeertaal veel optimalere code opleveren als bijvoorbeeld een geïnterpreteerde SmallTalk omgeving. Nog meer op de hardware is het gebruik van assembly voor het direct aanspreken van de CPU operaties.

Conclusies

Het is belangrijk in een vroeg stadium al over de performance van een systeem na te denken. Een end-to-end aanpak voor systeemontwerp die begint met eisen uit de business speelt hierin een belangrijke rol. Architecten moeten goed begrijpen wat de invloed van een bepaalde keuzen op de performance van een systeem is. De bijdrage van dit artikel is het beschrijven van categorieën van patronen en anti-patronen waarmee niet alleen een performance-bewustzijn wordt gepropageerd maar waarmee ook concrete handvatten worden gegeven voor verandering.

Referenties

Dit artikel is gebaseerd op een gelijknamig artikel in Software Release Magazine [10].

[1] B. van Zeist, et.al.: *Kwaliteit van software producten, praktijkervaring met een kwaliteitsmodel*, Kluwer Bedrijfsinformatie, 1996.

[2] D. Greefhorst, J. Bosch: *Kwaliteitgedreven software-architectuur*, Informatie, Ten Hagen Stam, Jaargang 43, mei 2001.

[3] E. Gamma et al.: *Design patterns, Elements of Reusable Object-Oriented Software*, Addison-Wesley, 1995.

[4] F. Buschmann et al. : *Pattern-Oriented Software Architecture - A System of Patterns*, John Wiley & Sons, 1996.

[5] D. Schmidt et al.: *Pattern-Oriented Software Architecture - Patterns for Concurrent and Networked Objects*, John Wiley & Sons, 2000.

[6] T.J. Mowbray, R.C. Malveau: *CORBA Design patterns*, John Wiley & Sons, 1997.

[7] N. Kassem et al.: *Designing Enterprise Applications with the Java 2 Platform, Enterprise Edition*, 2000.

[8] IBM ITSO: *Design and Implement Servlets, JSPs, and EJBs for IBM WebSphere Application Server*, IBM RedBook SG24-5754-00, Augustus 2000.

[9] T.H. Cormen et al.: *Introduction to Algorithms*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1990.

[10] D. Greefhorst: *Performance patronen*, Software Release Magazine, Array publications, september 2001.

Drs. Danny Greefhorst is werkzaam als IT Architect bij IBM Global Services